

- A megszerzett hagyatékok: BLAU Lajosnak, az Intézet volt igazgatójának (1861-1936) levelezése; FISCHER Gyula pesti főrabbi (1861-1944) kéziratok hagyatéka és levelezése; FRIEDMAN Dénes újpesti főrabbi (1903-1944) könyvtárának maradványa; GOLDBERGER Izidor tatai főrabbi (1876-1944) könyvtárának maradványai; GUTTMANN Mihály, az Intézet igazgatója (1872-1942) a Zsidókutató Intézetben lebombázott könyvtárának maradványa; HALPERT Salamon tapolcai főrabbi (1903-1944) könyvtárának maradványa; HELLER Bernát professzor (1871-1943) könyvtára, kéziratok hagyatéka és levelezése (mindez külön szobában nyert elhelyezést); KOHN Zoltán, a PIH tanfelügyelője (1902-1944) könyvtárának maradványai; LŐW Immanuel szegedi főrabbi (1854-1944) jegyzeteinek és levelezésének egy része; PFEIFFER Izsák monori főrabbi (1884-1945) könyvtárának töredéke; SINGER Leó várpalotai főrabbi (1877-1944) tekintélyes részében megmentett könyvtára (amely letétként került Intézetünkbe).

6. FÉNYES Mór, Szombat. 10. 1937. Jubileumi szám. 27-29.p.
7. LŐWINGER S., Hoffer-Emlékkönyv. Bp. 1940. Héber rész. 50-51.p.
8. SHAY, H. Leshonenu, 33. 1969. 196-207, 280-296.
9. EPSTEIN, M.: Tales of Sendebor. Philadelphia, 1967.
10. SCHEIBER, A. Armarium. I. 1973.
11. SAJÓ G. - SOLTÉSZ E.: Catalogus Incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur. II. Bp., 1970. 1302.p.
12. SCHEIBER Sándor, Magyar Könyvszemle. 89. 1963. 326-327.p.
13. SCHEIBER Sándor: Héber kódexmaradványok magyarországi kőtestáblákban. Bp. 1969. 159.p.
14. HABERMANN, A. M.: Areshet 3. Jerusalem, 1961. 103.p.
15. Jegyzékét összeállítottam: Kirját Széfer 32. 1957. 481-494.p.

Három nagykönyvtár társasráktára Törökbálinton

WALLESHAUSEN Gyula

Nagykönyvtáraink többségének szorongatott helyzete közismert: a dolgozók egymás hegyén-hátán aprócska, sötét szobákba zsufolódva, egymástól könyvényire katalogizálnak, decimálnak, tájékoztatnak, huzatos folyosón katalógust szerkesztenek, közben kupacokat rakosgatnak földről szekrényre, egyik sarokból a másikba. Az olvasók pedig olykor féllábon ácsorogva, hunyorogva keresgélnek a katalógusokban; a szekrények között féloldalt

kuszva gombjuk pattan, ruhájuk szakad. Utána sorszámra várnak az olvasóterem előtt, s ha végre helyhez jutnak, bosszusan veszik tudomásul, hogy a kért művet csak holnap-holnapután kaphatják meg, - hacsak nem porosodik hozzáférhetetlenül, a forgalomból időtlen időig kivonva valahol egy láda mélyén. S mit tesz ilyenkor a kutató? Felkeresi a másik nagykönyvtárat - és kezdődik az egész elölről.

A helyhiány okozza a legtöbb álmatlan éjszakát a vezetőknél; a dolgozókkal még szót értenek, de hogyan adjanak számot az állományról, amely szétszórt raktárakban az ide-oda rakosgatás, csomagolgatás és célszerűtlen tárolás következtében rongálódik, kallódik; rengeteg energiát, munkacserőt köt le feleslegesen, s mindez még hozzá jóval több költséget emészt fel, mint egy új épület! Ember legyen a talpán, aki ilyen körülmények között korszerűen tudja a munkát megszervezni!

A gondok nem újak. Csűrű István már 1956-ban jelzi - 12 nagykönyvtárban végzett felmérés alapján - a raktári helyhiányt (a 12 nagykönyvtárhoz azóta újabbak csatlakoztak), s a lehetséges megoldásokat keresve, külföldi példák alapján együttműködést javasol a tárolásban, és ebben szerepet szán a Könyvalapnak. (1) A Könyvalapot - pontosabban az Országos Széchényi Könyvtárhoz tartozó könyvelosztót - érintő kérdésre Borsa Gedeon nyomban válaszol: az adott időben az OSZK még nem vállalhatja a Csűrű által javasolt feladatokat. (2)

A letéti raktár ügye azonban még nem aludt el. 1958-ban tárgyalások kezdődtek a nemzeti könyvtár elhelyezéséről, s 1959-ben döntés született: a Vár ad otthont az Országos Széchényi Könyvtárnak. Az építkezés meg is indult, s akkoriban úgy látszott, a vári raktár elég tágas ahhoz, hogy 10-15 évre befogadja és tárolja néhány nagykönyvtár inkurrens anyagát. (3) A vári építkezés előkészületeit is szolgálta Horváth Viktor és Wix György-né kitűnő szakirodalmi szemléje a tároló könyvtárak külföldi megoldásainak témaköréről. (4)

Remények voltak tehát, de az idő - pontosabban a vári építkezés - elhúzódsával fokozatosan lelohadtak, szertefoszlottak.

Igaz, hogy közben felépült Miskolcon a Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárának palotája, hogy a mérleg másik serpenyője annál alább szálljon, s amnél keményebb kontraszttal rajzolódjanak ki a sirbaszállt tervek (pl. a Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárának épületbővítése, a Magyar Tudományos Akadémia új épületének terve). (5)

Nemcsak a szaksajtóban itt-ott felbukkanó hírek, cikkek, hanem a napilapok is jelzik a sulyosbodó helyzetet, s a könyvtárak e tárgyban váltott, visszhangtalanul szaporodó ügyiratairól a szélesebb körök nem is szereznek tudomást. A napilapok apróhirdetési mindennapi olvasmányai lettek a nagykönyvtárak igazgatóinak és munkatársainak; hol kínálnak akár egérluknyi raktárat. Ebben a helyzetben minden könyvtár maga kereste a megoldást - inkább rosszul, mint jól.

A Központi Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat is ezt az utat taposta. Külső raktárainak száma tizenhétre szaporodott; egyre több energiát és pénzt áldozott ezekre. A kiut reménye 1972 elején csillant fel, amikor a Könyvtár igazgatója arról értesült, hogy Törökbálinton, Budapesttől 12 km-re jelentős raktárépítkezés indult.

A beruházás szervezője és lebonyolítója - a kulcsátadásig - az ÉGSZI-INVESTORG. A raktártelep (öt raktári épület, készenléti lakások, garázsok, központi kazánház, szociális létesítmények stb.) építése három ütemben történik. Az első ütem szervezése befejeződött, az építkezés folyik.

A raktári épületek vasbeton vázszerkezetből készülnek. Belmagasságuk kb. 7 m. Egy kb. 1500 m² alapterületű raktári szelvény építési költsége kb. 10-12 millió Ft, az állványzaton kívül. (Ez utóbbi elkészíttetését és felszerelését is vállalja az ÉGSZI-INVESTORG.)

Az építkezés ügyének koordinálására építőközösség alakult, de az együttműködés fontossága nem csökken az építkezés befejezése után sem, hiszen a társasraktár fenntartása és zavartalan működtetése (központi fűtés, tűzórság stb.) a tulajdonosok közös érdeke.

Az építőközösség tagjai tulnyomórészt ipari és kereskedelmi vállalatok, de nem volt akadálya annak, hogy az építkezés II. ütemébe három könyvtár - a KSH Könyvtára, az OMKDK és a MTA könyvtára - is belépjen.

Az építkezés tehát folyik, s az átvételig - 1975 első negyedéig - az érdekelt könyvtáraknak külön-külön át kell gondolniuk teendőiket.

Egyik legfontosabb és legnehezebb teendő: a kihelyezendő állomány kijelölése.

A külső raktár (Tombor Tibor szerint: kiegészítő raktár) (6) szükségmegoldás, és létesítésére akkor határozza el magát a könyvtár, ha épületében a raktári férőhely elfogyott, s csak annyit helyez ki, amennyi kiszorul. Nyilvánvaló, hogy a könyvtár kéznél tartja a legforgalmazottabb műveket, s azt helyezi ki, amit olvasói ritkán keresnek. Egyszerűen hangzik ez az alapelv, megvalósítása azonban az első kihelyezésnél egyáltalán nem könnyű.

A kihelyezésnél kétféle eljárás között választhat a könyvtár:

1. döntés a művek egyedi elbírálása alapján,
2. teljes, zárt raktári sorok kihelyezése.

1. Kétségtelen, hogy a művek egyedi kézbevétele alapján lehetne a legmegbízhatóbban dönteni a kihelyezésről. Ehhez azonban legalább két évtizedre visszanyúló, a használat gyakorlatosságát pontosan tükröző köl-

csönzókártyákra lenne szükség. Bár a művek egyenkénti kézbevétele és a kölcsönzókártyák átvizsgálása is jelentős munkával jár, a java csak ezután következnek: meg kell jelölni a kihelyezett műveket s a katalógusokban ezek céduláit. Ha a katalóguscédulák megjelölésével járó munkát meg akarjuk takarítani, és megelégszünk a kihelyezett művek raktári jelzetének sorrendjét követő és a mű azonosításához nélkülözhetetlen adatokat feltüntető jegyzék készítésével, a jegyzék állandó figyelésére lesz szükség.

A vázolt - nem kevés technikai nehézséget rejtő és jelentős erőbevetést feltételező - munka később talán megtérül: a kihelyezett raktárból csak elvétele kell egy-két kötetet behozatni. (Egy nem lebecsülendő másik előnyét itt csupán jelezzük: a vázolt eljárás nagy könnyebbséget jelenthet az érdekelt könyvtárak majdani magasabbrendű együttműködéséhez. De erről még korai lenne bővebb fejtegetésekbe bocsátkozni.)

2. Lényegesen egyszerűbb - mechanikus - eljárás a meghatározott jelzettől jelzetig terjedő zárt raktári sorok kihelyezése. Előnyös e megoldás, mert egyszerű, és a katalógusokat nem érinti, csupán arra kell az olvasók figyelmét felhívni, hogy meghatározott jelzetű művek a külső raktárban vannak s ezekre egy-két napot várni kell.

A kihelyezést a legrégebben beszerzett állománynál célszerű kezdeni. Csakhogy - a tapasztalatok szerint - a régebben megjelent mű nem mindig jelent elavult művet, tehát a kihelyezett állomány sokkal gyakoribb használatára kell számítani, mint az 1. eljárásnál.

A vázoltak latolgatása után a KSH Könyvtára abból indul ki, hogy feltétlenül kéznél tartja:

- a) a statisztikai adatokat tartalmazó művek különgyűjteményét,
- b) a reference-műveket,
- c) az 1945 után megjelent időszaki kiadványokat.

A KSH Könyvtára közel félmillió állománya azonban gyűjtőköréhez tartozó egyéb (vásárolt, cserében vagy kötelempéldányként érkezett) műveket is tartalmaz, továbbá nem csekély mennyiségű, kötelempéldányként kapott, gyűjtőkörön kívüli anyagot is, amit csak igen ritkán, főleg könyvtárközi kölcsönzés keretében igényelnek. Mivel a raktár polcain végül a gyűjtőköri anyag a gyűjtőkörön kívülvel, kívánatosnak látszik az egyenkénti döntés az első kihelyezéskor, ennek anyagi (munkaerő) kihatása azonban még sok számítást igényel. Ha a költségek túl magasra rugnának, a mechanikus, zárt soros eljárást kell választanunk. S a jövőre számítva, a Könyvtár 1973-tól raktári jelzettel különíti el a gyűjtőköri s így erősebben forgalmazott anyagot a gyűjtőkörön kívülitől. Belső raktárait is ennek megfelelően tervezi.

- - - - -

1975 elején a törökbálinti raktár polcai megtelnek három nagykönyvtár anyagával, és megkezdődik az együttműködés - s nem is kell gazdag fantázia ahhoz, hogy e vállalkozás széles horizontu lehetőségeit elképzeljük!

J E G Y Z E T E K

1. CSÜRY István: Nagykönyvtáraink raktározási problémái. = Magyar Könyvszemle. 72. évf. 1956. 1. sz. 15-27. p.
2. BORSA Gedeon: A Könyvalap tervei. = Magyar Könyvszemle. 72. évf. 1956. 1. sz. 28-31. p.
3. SEBESTYÉN Géza - FARKAS László: Új Nemzeti Könyvtárunk a Várban. = Magyar Könyvszemle. 76. évf. 1960. 2. sz. 101-147. p.
4. HORVÁTH Viktor - WIX Györgyné: A tároló könyvtár elvi és gyakorlati kérdései a külföldi szakirodalomban és megvalósításának lehetőségei Magyarországon. = Magyar Könyvszemle. 76. évf. 1960. 3. sz. 267-291. p.
5. HÉBERGER Károly: Könyvtárunk épületbővítési terveinek variánsai. = A Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtárának Évkönyvei. 2. Bp. 1971. 197-216. p. - RÓZSA György" Utóhang az Akadémiai Könyvtár épülettervezéséhez. - Könyvtáros. 22. évf. 1972. 7. sz. 402-403. p.
6. TOMBOR Tibor: Letéti raktár - tároló könyvtár. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 13. évf. 1966. 5-6. sz. 451-458. p.

A törökbálinti társasraktár mint célszerű pótraktári lehetőség

REJTŐ István

A tudományos szakkönyvtárak elhelyezési, üzemeltetési és raktározási gondjai közismertek. Walleshausen Gyula cikkében röviden summázta a kérdés szakirodalmi vetületét és utalt arra a nem nyilvánosságnak szóló előterjesztés- és ügyirathalmazra, amelyet e könyvtárak irányítói a főtogató problémák enyhítése érdekében készítettek. De hivatkozhatnánk arra is, hogy a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia előkészületei alkalmával, 1970 őszén igen beható viták folytak arról: mennyi anyagi és szellemi erőt lehetne megtakarítani, ha a tudományos könyvtárak elviselhetetlen raktározási problémáit - mindaddig, amíg az egyes könyvtárak korszerű elhelyezésére lehetőség nem nyílik - központi erőből létesített